

ДІАГНОСТИКА ЗАГРОЗ ЕКОНОМІЧНІЙ БЕЗПЕЦІ ПІДПРИЄМСТВА DIAGNOSIS OF THREATS TO ECONOMIC SECURITY COMPANY

Караїм М.М.

кандидат економічних наук,
асистент кафедри фінансово-економічної безпеки,
обліку і оподаткування,
Українська академія друкарства

Новик І.В.

старший викладач кафедри
фінансово-економічної безпеки, обліку і оподаткування,
Українська академія друкарства

На діяльність вітчизняних підприємств впливають як нестабільність зовнішнього середовища, так і недосконалість системи управління, яка неповною мірою адаптована до ринкових умов функціонування та нездатна забезпечити високу ефективність та розвиток бізнесу. Система управління економічною безпекою підприємства в певній формі присутня на кожному підприємстві, але забезпечення безпечних умов розвитку можливо лише завдяки діагностиці впливу зовнішніх та внутрішніх загроз, що дає змогу формувати необхідний інформаційний базис для прийняття управлінських рішень суб'єктами безпеки.

Ключові слова: діагностика, загроза, безпека, економічна безпека підприємства, управлінське рішення, суб'єкт безпеки.

На деятельность отечественных предприятий влияют как нестабильность внешней среды, так и несовершенство системы управления, которая не в полной мере адаптирована к рыночным условиям функционирования и способна обеспечить высокую эффективность и развитие бизнеса. Система управления экономической безопасностью предприятия в определенной форме присутствует на каждом предприятии, но обеспечение безопасных условий развития возможно лишь благодаря диагностике влияния внешних и внутренних угроз, что позволяет формировать необходимый информационный базис для принятия управленческих решений субъектами безопасности.

Ключевые слова: диагностика, угроза, безопасность, экономическая безопасность предприятия, управленческое решение, субъект безопасности.

On the activities of domestic companies affect the environment as unstable and imperfect management system that does not fully adapted to the market conditions of functioning and is unable to provide high efficiency and business development. The system of management of economic security company is present in some form in every enterprise, but ensure safe conditions for the development is only possible due to the diagnosis of the impact of external and internal threats, allowing the necessary information to form the basis for management decisions the subjects of safety.

Keywords: diagnostics, threat, security, economic security, administrative decision, subject of security.

Постановка проблеми. Вітчизняні промислові підприємства працюють у динамічному середовищі, в умовах нестабільної економічної ситуації, зростаючої конкуренції, низького рівня рентабельності тощо. Сьогодні першочерговим завданням для багатьох з них є проблема виживання, для вирішення якої необхідно удосконалити управління економічною безпекою. Одним зі шляхів вирішення цієї проблеми з урахуванням умов функціонування підприємств в Україні є створення системи діагностики ключових зовнішніх та внутрішніх загроз, що є основою для формування інформаційного базису прийняття

поточних, тактичних і стратегічних рішень суб'єктами безпеки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичному розробленню питань, пов'язаних із забезпеченням економічної безпеки на усіх рівнях управління, багато уваги приділяли О. Ареф'єва, В. Білоус, І. Бінько, Н. Вавдіюк, В. Геєць, З. Герасимчук, В. Духов, М. Єрмошенко, Я. Жаліло, С. Злупко, Т. Кузенко, О. Кузьмін, А. Кірієнко, Т. Ковальчук, Б. Кравченко, М. Лесечко, В. Марцин, Л. Мельник, І. Михасюк, С. Мочерний, В. Мунтіян, Н. Нижник, Г. Пастернак-Таранушенко, С. Покропивний, Г. Ситник, А. Ревенко, О. Терещенко, С. Шкарлет, В. Шлемко, В. Ярочкін та інші вчені.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Віддаючи належне науковій та практичній значущості праць згаданих учених, зазначимо, що у вітчизняній і зарубіжній літературі досі не знайшли належного відображення деякі важливі аспекти гарантування економічної безпеки, зокрема в частині розв'язання проблеми діагностики наявності та ступеня впливу зовнішніх та внутрішніх загроз на рівень економічної безпеки певного суб'єкта господарювання.

Формулювання цілей статті (**постановка завдання**). Метою статті є формування методичних засад здійснення діагностики загроз економічній безпеці підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз економічної літератури [1; 3; 8; 10] підтвердив факт, що сьогодні не існує чіткого визначення поняття «загроза». Тлумачення щодо його суті, властивостей та ознак є різними, що пояснюється багатогранністю та практично повним ігноруванням сутності загрози у чинному законодавстві, дуже обмеженим використанням у реальній економічній практиці й управлінській діяльності. Водночас необхідність теоретичних досліджень та практичного застосування їх результатів зумовлена рядом важливих обставин, які мають місце в середовищі функціонування вітчизняних підприємств: наявність і зростання кількості кризових явищ, притаманних економіці України, невизначеність та агресивність зовнішнього середовища, зростання конкуренції тощо.

У довідниковій літературі, наприклад, в тлумачному словнику С. Ожегова [9], економіко-математичному словнику [11], великому економічному словнику [6], загроза визначається як ймовірна небезпека; можливість настання подій з негативними наслідками.

Проведений огляд наукових джерел дав змогу визначити та охарактеризувати зміст кількох ключових підходів до сутності поняття «загроза». Так, перший підхід можна визначити на основі дослідження наукових праць В. Ярочкіна, М. Абдурахманова та В. Барішполець, які наполягають на необхідності ототожнення загрози та небезпеки. Так, наприклад, В. Ярочкін подає таке визначення загрози, як «небезпека на стадії переходу із можливості у дійсність, висловлений намір або демонстрація одних заподіяти шкоду іншими» [10].

Другий підхід, авторами якого можна вважати М. Єрмошенко та Є. Олейнікова, передбачає трактування загрози як форми небезпеки. В монографії М. Єрмошенко знаходимо визначення загрози як «конкретної і безпосередньої форми небезпеки або сукупність негативних чинників чи умов» [8].

Третій підхід визначений на основі ретельного опрацювання наукових праць, авторами яких є В. Манілов, М. Дзлієв, З. Герасимчук та Н. Вавдіюк, О. Ареф'єва, В. Кузенко, В. Амітан, В. Шлемко, І. Бінько, Б. Губський. Згідно

з О. Ареф'євою та В. Кузенко, загрозу можна визначити як «сукупність умов, процесів, факторів, які перешкоджають реалізації національних економічних інтересів або створюють небезпеку для них та суб'єктів господарської діяльності» [3]. В. Амітан вважає за доцільне визначити загрозу як «потенційно чи реально можливу подію, дію, процес чи явище, що здатне порушити його стійкість і розвиток чи призвести до зупинки його діяльності» [1]. Тобто згідно з цим підходом загроза – це певна сукупність умов, подій, процесів і явищ, які негативно впливають на діяльність підприємства.

Підбиваючи підсумки, зазначимо, що сьогодні в науковій літературі присутні відмінні точки зору щодо сутності поняття «загроза», які можна об'єднати у декілька ключових підходів, але й це спричиняє неоднозначне його розуміння. Узагальнюючи напрацьований доробок, вважаємо, що загрозу слід трактувати як одну з форм небезпеки, сукупність негативних умов, подій, процесів, факторів зовнішнього і внутрішнього середовищ соціально-економічної системи, які призводять до зниження рівня її безпеки.

Необхідно також наголосити на тому, що забезпечення безпеки підприємства можливе лише за умови виявлення та нівелювання дії загроз, незалежно від середовища їх виникнення. Різноманіття загроз економічній безпеці підприємства зумовлює необхідність їх теоретичного узагальнення та систематизації за рядом ознак, що дасть змогу швидкої ідентифікації, моніторингу та оцінки ступеня впливу цих загроз, а також визначення системи заходів щодо їх нейтралізації.

Термін «діагностика» (від гр. «diagnostikos» – здатний розпізнавати) дослівно перекладається як процес розпізнавання стану суб'єкта за дорядними ознаками. Інший можливий переклад цього терміна – вивчення стану об'єкта. Сьогодні існують різні підходи до розкриття сутності діагностики. Стосовно сфери управління підприємством можна процитувати декілька визначень, зокрема В. Болотін та В. Соломатова визначають діагностику як «вчення про методи і принципи виявлення порушень в економічних, фінансових і управлінських механізмах» [5], а Т. Бердников – «встановлення та вивчення ознак, вимірювання основних характеристик, що відображають стан економіки і фінансів суб'єкта господарювання, для передбачення можливих відхилень від стійких, середніх, стандартних значень і запобігання порушенням нормального режиму роботи» [4]. Оскільки метою статті є дослідження сутності діагностики у сфері економічної безпеки підприємства, актуальним є визначення, дане С. Кован, згідно з яким така діагностика – це «комплексна якісна і кількісна оцінка її стану та рівня як цілісного організму, виявлення сильних і слабких сторін безпеки підприємства».

Беручи за основу процитовані визначення, можна стверджувати, що діагностика загроз еко-

номічній безпеці підприємства повинна передбачати відстеження слабких сигналів щодо зміни зовнішнього та внутрішнього середовища, які можуть свідчити про появу та зростання впливу певної загрози; оцінку рівня впливу певної загрози на економічну безпеку підприємства загалом та в розрізі основних функціональних складових; формування інформаційного базису для прийняття адекватних до ситуації управлінських рішень; відстеження результатів реалізації прийнятих рішень; удосконалення системи діагностик для розпізнавання та протидії загрозам у майбутньому на основі отриманого досвіду (див. рис. 1).

Вважаємо за доцільне підкреслити, що початковим моментом в діагностиці загроз є проведення моніторингу зовнішнього та внутрішнього середовища для отримання необхідної інформації. Моні-

торинг необхідно здійснювати в тих сферах господарської діяльності підприємства, де ймовірність виникнення загрози є найбільш високою, а також слід періодично змінювати координати спостереження, перевіряючи джерела інформації та забезпечуючи їх альтернативність [2].

За результатами діагностики ухвалюється управлінське рішення про розробку певних заходів. Суть заходів залежить від характеру загрози та наявних у підприємства ресурсів.

До зовнішніх загроз, наприклад, підприємств видавничо-поліграфічної галузі можна віднести:

1) низький рівень платоспроможності населення, який стримує зростання попиту на друковану продукцію;

2) загальна тенденція зменшення інтересу до читання і перегляду видавничої друкованої продукції;

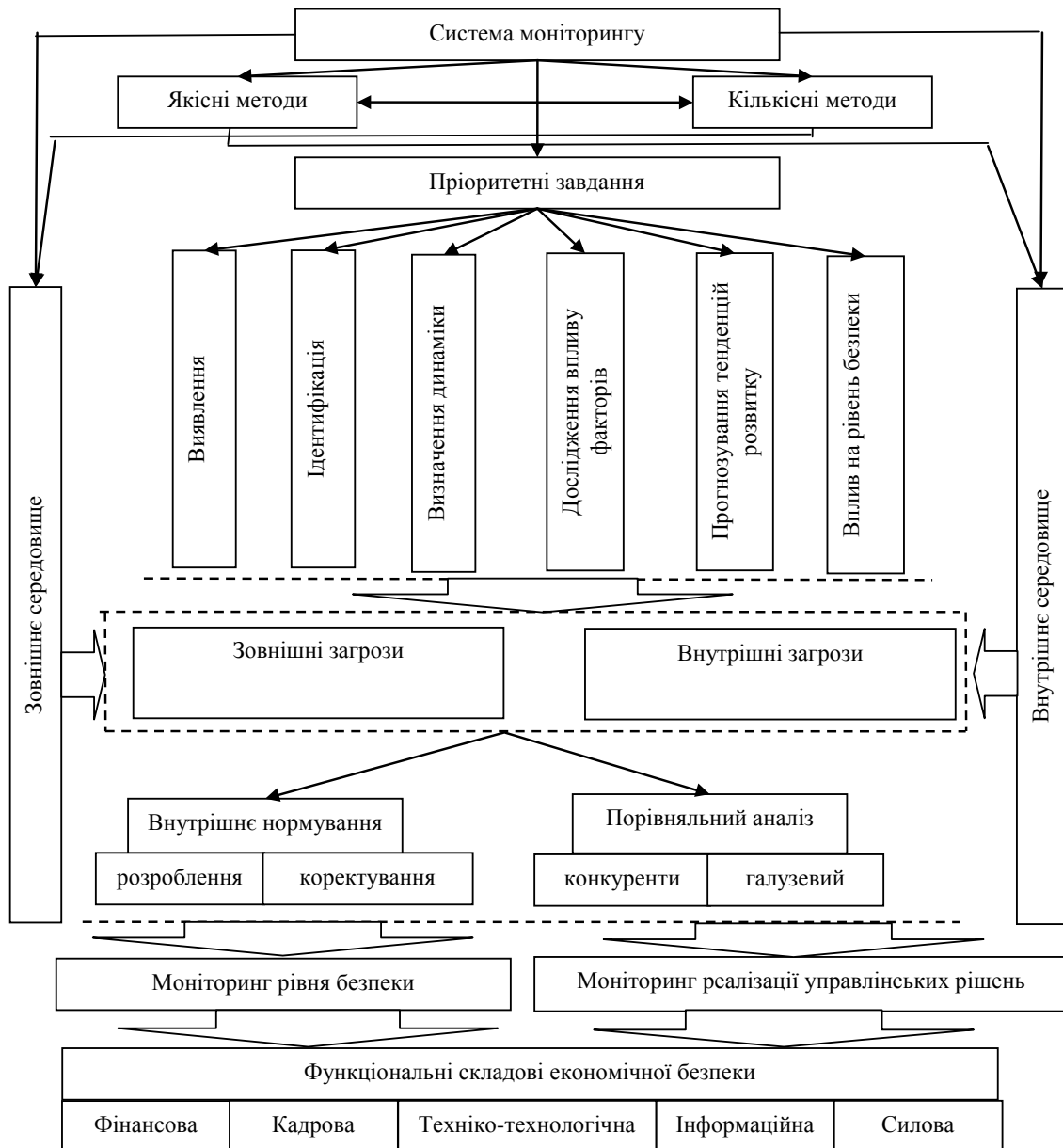

Рис. 1. Діагностика загроз економічній безпеці підприємства

3) відсутність розвиненого вітчизняного поліграфічного машинобудування і ефективного забезпечення вітчизняними матеріалами;

4) наявність високих податків і митного збору на ввезення матеріалів і технологічного устаткування;

5) недобросовісна внутрішня конкуренція;

6) недостатня підтримка державних органів;

7) тінізація економіки, що не сприяє розвитку підприємництва;

8) складно прогнозована швидка зміна зовнішнього середовища;

9) нестабільність та недосконалість законодавчої бази;

10) активний розвиток новітніх технологій передачі інформації.

Протидіяти більшості зовнішніх загроз складно, тому розглядається можливість уникнення та адаптації шляхом внесення змін в діяльність підприємства. Стосовно внутрішніх загроз актуальним є зменшення негативного впливу, протидія та ліквідація наслідків. До внутрішніх загроз на поліграфічних підприємствах та видавництвах можна віднести:

1) низький рівень виробничого менеджменту;

2) відсутність або недосконалість маркетингової стратегії;

3) технічне і технологічне відставання більшості підприємств від середнього світового рівня;

4) залежність від імпорту матеріалів і устаткування;

5) низьку інвестиційну активність видавничо-поліграфічних структур;

6) високу плінність висококваліфікованих кадрів;

7) незадовільний фінансовий стан та наявність ознак банкрутства;

8) низьку конкурентоспроможність продукції;

9) низький рівень використання ресурсів;

10) фізичний і моральний вплив на працівників підприємства та втрату майна.

Визначену сукупність зовнішніх та внутрішніх загроз потрібно сприймати передусім як виклад, який не враховує ключові відмінності господарської діяльності певного підприємства, його ресурси, асортимент продукції та ринкову позицію. Водночас проведення аналогічних дій відповідно до викладеної методики та за результатами моніторингу фактичного рівня економічної безпеки певного підприємства, ідентифікації ключових загроз дає змогу розробити (а надалі і реалізувати) систему управлінських рішень для забезпечення високого рівня економічної безпеки підприємств видавничо-поліграфічної галузі.

Висновки. Діагностика зовнішніх та внутрішніх загроз відіграє важливу роль, оскільки саме вона сприяє отриманню необхідної інформації для управління системою економічної безпеки підприємства.

Охарактеризовано основні підходи до трактування поняття «загроза», що дало змогу запропонувати її трактування як одну з форм небезпеки, сукупність негативних умов, подій, процесів, факторів зовнішнього і внутрішнього середовищ соціально-економічної системи, які призводять до зниження рівня її безпеки. Отже, діагностика загроз та прийняття необхідних рішень суб'єктами безпеки уможливорює забезпечення необхідного для сталого розвитку рівня безпеки.

В подальшому доцільно сконцентрувати увагу на вирішенні проблеми визначення ключових індикаторів виникнення та розвитку загроз як основи розроблення та реалізації адекватних до ситуації управлінських рішень.

БІБЛІОГРАФІЧНИХ СПИСОК:

1. Амитан В. Экономическая безопасность: концепция и основные модели / В. Амитан // Экономическая кибернетика. – 2000. – № 3–4. – С. 13–20.
2. Антикризові технології в управлінні економічною безпекою підприємства: [моногр.] / [М. Караїм, В. Мартинів, А. Штангрет та ін.]; за заг. ред. А. Штангрета. – Львів: Укр. акад. друкарства, 2016. – 250 с.
3. Ареф'єва О. Планування економічної безпеки підприємств: [моногр.] / О. Ареф'єва, Т. Кузьменко. – К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2005. – 170 с.
4. Бердиникова Т. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия: [учеб. пособие] / Т. Бердиникова. – М.: ИНФРА-М, 2007. – 215 с.
5. Болотин В. Антикризисное управление предприятиями: [учеб. пособие] / В. Болотин, В. Соломатов. – М.: МИИГАиК, 2006. – 140 с.
6. Большой экономический словарь / под ред. А. Азрилияна. – 5-е изд., доп. и перераб. – М.: Ин-т новой экономики, 2002. – 1280 с.
7. Економічна безпека підприємства: [підруч.] / [А. Штангрет, М. Караїм, О. Халіна, Х. Мандзіновська]; за заг. ред. А. Штангрета. – Львів: Укр. акад. друкарства, 2016. – 284 с.
8. Єрмошенко М. Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія забезпечення: [моногр.] / М. Єрмошенко. – К.: 2001. – 309 с.
9. Ожегов С. Толковый словарь русского языка / С. Ожегов, Н. Шведова. – М.: Азбуковник, 1998. – 944 с.
10. Ярочкин В. Секьюритология – наука о безопасности жизнедеятельности / В. Ярочкин. – М.: Ось – 89, 2000. – 400 с.
11. Экономико-математический энциклопедический словарь / гл. ред. В. Данилов-Данильян. – М.: Большая рос. энцикл.; Инфра-М, 2003. – 688 с.